

11. Savchuk V. S. Pryrodnycho–naukovi tovarystva Pivdnja Rosijs'koi imperii: druga polovyna XIX – pochatok XX st. // V. S. Savchuk. – Dnipropetrovs'k: Vyd–vo DDU, 1994. – 232 s.

12. S#ezd v Kieve estestvoispytatelej. – K., 1861. – 32 s.

13. Timirjazev K. L. Razvitie estestvoznaniia v Rossii v jepohu 60–h godov // Sochineniia v 9 tomah. – JuM., 1939. – T.8. – 470 s.

14. Ustav Kievskogo obshhestva estestvoispytatelej. – 1863. – 7 s.

Lewchenko I. M., Ph.D., Associate Professor of Philosophy, doctoral, Pereyaslav–Khmelnitsky State Pedagogical University named Gregoriy Skovoroda (Ukraine, Pereyaslav–Khmelnitsky), inna.lewchenko2000@yandex.ru

Prerequisites for the creation of natural science societies in Ukraine in the second half of XIX – early XX cent.: the origins and stages of development

The article highlights the socio-political and economic preconditions of formation of natural science societies of Ukraine in the second half of XIX – early XX centuries. Marked the reasons that prompted academics to come together for the development of natural science, which contributed to the strengthening and development of national education.

The author investigated the motivations of members of natural communities to develop science and education, to disseminate scientific achievements among the General population, in particular young people. The study analyses the ideas, problems, specific approaches to the formation and organization of the Kiev, Novorossiysk and Kharkiv natural science societies. The article considers the historical conditionality of development of progressive ideas for members of the natural science societies.

Keywords: natural science society, the natural science society of Kharkov, Kiev society of naturalists, Novorossiysk society of naturalists.

Левченко І. М., кандидат исторических наук, доцент кафедры философии, докторант, Переяслав–Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды (Украина, Переяслав–Хмельницкий), inna.lewchenko2000@yandex.ru

Предпосылки создания научно–естественных обществ в Украине во второй половине XIX – начале XX вв.: истоки и этапы становления

Освещены социально–политические и экономические предпосылки становления научно–естественных обществ Украины во второй половине XIX – начале XX вв. Обозначены причины, которые побудили научную интеллигенцию объединиться для развития естественной науки, которая способствовала укреплению и становлению национального образования.

Автор исследовал мотивы, которые побудили членов естественных обществ развивать науку и образование, распространять научные достижения среди широких слоев населения, в частности молодежи. В исследовании анализируются идеи, проблемы, конкретные подходы к становлению и организации Киевского, Новороссийского и Харьковского научно–естественных обществ. В статье раскрыта историческая обусловленность развития прогрессивных идей членов научно–естественных обществ.

Ключевые слова: научно–естественные общества, Харьковское естественное общество, Киевское общество естествоиспытателей, Новороссийское общество естествоиспытателей.

* * *

УДК 94(477.82)“18”::338.439[663.3+663.4]

Мартинчук С. В.

здобувач кафедри всесвітньої історії,
Східноєвропейський національний університет
ім. Лесі Українки
(Україна, Луцьк), svetamart79@mail.ru

Розвиток винокурної та пивоварної промисловості Волині у другій половині XIX століття

На підставі аналізу звітів губернаторів та контролерів зі сплати акцизних платежів проаналізовано розвиток винокурної та пивоварної галузей промисловості Волині у другій половині XIX ст. З'ясовано, що, починаючи з 1870–х рр., кількість підприємств зазначених галузей у губернії зменшилась, але загальний обсяг виробленої продукції збільшився. Стан розвитку винокурної промисловості залежав від економічної політики уряду. Наприкінці XIX ст. російське законодавство сприяло розвитку великих підприємств, які переважно експортували продукцію за кордон. Окрім горілки і спирту, на Волині було поширене виробництво пива. На відміну від винокуріння, пиварні заклади задовольняли потреби лише місцевого споживача.

Ключові слова: Волинська губернія, звіт губернатора, винокуріння, пивоваріння, акцизний нагляд.

Гуральництво й броварництво якнайтісніше пов'язані з розвитком зернового виробництва, тому в економіці Волині, починаючи з XVI ст., вони займали важливе місце. Тому вивчення розвитку винокурної та пивоварної галузей в умовах ринкової трансформації аграрних відносин у пореформеній Російській імперії залишається важливим завданням дослідників.

Відомості про розвиток винокурної промисловості у Волинській губернії знаходимо в різних джерелах. Серед них варто виділити щорічні звіти губернаторів імператорові про загальний стан губернії [5–9] та укази Волинської казенної палати [1–4]. У довідковому виданні “*Вся Россия. Русская книга промышленности, торговли, сельского хозяйства и администрации*” [12] знаходимо необхідні статистичні дані по Волинській губернії. Цікавий матеріал про соціально–економічний стан волинських міст міститься у відомому виданні О. Братчикова [11].

Промисловий розвиток українських губерній після відміни кріпацтва став об'єктом вивчення багатьох істориків. Варто згадати багаті на статистичний матеріал роботи Олексія Нестеренка [20] та Івана Гуржія [14]. З останніх робіт можна виділити дослідження розвитку переробної промисловості у Наддніпрянській Україні в другій половині XIX – початку XX ст. Миколи Москалюка [16–18]. Серед публікацій з історії промисловості Волині на увагу заслуговують роботи Олега Гордуновського [13], Віктора Павлюка [21] та Ярослава Цецика [24]. Однак розвиток винокурної та пивоварної промисловості в Волинській губернії у другій половині XIX ст. потребує глибшого вивчення на підставі аналізу різних статистичних матеріалів.

Мета запропонованої розвідки: показати стан винокуріння й пивоваріння на Волині у пореформеній період.

На середину XIX ст. винокурна й пивоварна галузі промисловості посідали значне місце в економіці Волині. Вузкість внутрішнього ринку і відсутність належних шляхів сполучення призводили до нагромадження залишків хліба у дворян, до його дешевизни, тому гуральництво і броварництво для волинських землевласників були важливим способом збуту хлібних надлишків, які таким чином підвищували товарність маєтку [16, с. 16]. Сировиною для виробництва горілки було борошно, а згодом – картопля та патока завдяки застосуванню паровиків високого тиску.

Про суттєвий розвиток винокурної промисловості у Волинській губернії можна стверджувати за кількістю діючих заводів: згідно зі звітом губернатора за 1850 р., у краї налічувалося 75 горілчаних заводів: у Новоград–Волинському повіті – 47 підприємств (загальна вартість виробленої продукції складала 68 060 руб.), у Старокостянтинівському – 21 (вартість продукції – 59 172 руб.), в Овруцькому – 7 (вартість продукції – 10 975 руб. [5, арк. 100–106]. Отже, у Новоград–Волинському та Овруцькому повітах переважали дрібні гуральні, де вироблялось продукції приблизно на 1 500 руб. на рік, а підприємства в Старокостянтинівському повіті були майже удвічі більшими за обсягом вироблених товарів.

У Рівненському повіті у 1850–х роках було близько 20 винокурних закладів, які переважно належали великим землевласникам. Скажімо, княгиня Чорторійська володіла винокурнями у містечку Костополь та селі Бичаль, граф Платер мав гуральні у фільварку Воробин, у селах Мочулице і Золоте, граф Ворцель – у селах Золотолин, Кричильськ, Поляна, дворянин Каховський – у селах Немовичі, Любиковичі, Курень. До найбільших за обсягом виробництва належало підприємство княгині Чорторійської у Костополі та графа Ворцеля у Кричильську та Полянці. Так, Полянська гуральня давала продукції на 8 тис. руб. Розмір основного капіталу винокурень Рівненського повіту коливався від 2 до 8 тис. рублів [4, арк. 3–4].

“Положення” 4 липня 1861 р. закріплювало вільний продаж спиртних напоїв, який здійснювався під пильним контролем з боку акцизних установ. Акцизна система передбачала, що до початку винокуріння власник винокурні повинен узяти патент і сплатити патентний збір. Акциз встановлювався у розмірі 4 коп. з одного градуса спирту. Окрім того, потрібно було сплатити 10 коп. з відра ємності кубів апарату для викурювання горілки. Лише тоді власник винокурні обирав патент для оптової чи роздрібною торгівлі. У 1865 р. розмір патентного збору було підвищено вдвічі.

Контроль за збором непрямих податкових надходжень до державної скарбниці здійснювали так звані акцизні наглядачі. До їх обов'язків входив нагляд за виробництвом і збутом алкогольних напоїв, цукру, тютюну, солі та інших товарів, які підлягали непрямому оподаткуванню; контроль за надходженням податків від продажу цих товарів; нагляд за підприємствами та обладнанням на них; перевірка фінансових звітів та видача підприємствам дозволів на виробництво алкогольних та тютюнових виробів.

Таблиця 1

Винокурні підприємства на Волині у 1873 р.*

Повіт	Кількість підприємств	Кількість робітників	Вартість виробленої продукції (в рублях)
Володимир–Волинський	7	46	156 147
Дубенський	17	50	105 442
Житомирський	11	43	77 853
Заславський	9	98	377 621
Ковельський	18	112	99 370
Кременецький	39	390	134 384
Луцький	14	84	80 321
Новоград–Волинський	20	632	280 020
Овруцький	7	35	68 401
Острозький	16	106	299 174
Рівненський	22	136	139 617
Старокостянтинівський	14	70	56 374
Разом	194	1 872	1 874 724

*Складено за: [6, арк. 25–28].

Запровадження в липні 1861 р. норми виходу спирту, за яку власник заводу мав сплачувати державі акциз незалежно від виробничих показників підприємства, призвело до того, що багато невеликих винокурень стали нерентабельними, тому вони були закриті. Однак на Волині ще в 1870–х роках працювало до 200 підприємств. Наприклад, у 1873 р. їх налічувалось 194; цього року вони випускали продукції на 1 874 724 руб., тобто пересічно кожна гуральня виробила товарної продукції на 9 663 руб. Отже, на той

час виробничі потужності гуралень зросли в кілька разів порівняно із серединою XIX ст. У винокурній промисловості було зайнято 1 872 робітники (на одне підприємство припадало приблизно 10 працівників). Найбільше продукції випускалося в Заславському, Острозькому і Новоград–Волинському повітах (див. таблицю 1). Найбільші винокурні підприємства губернії (з виробництвом продукції понад 100 тис. руб. на рік) були у Володимир–Волинському, Дубенському, Заславському, Кременецькому, Новоград–Волинському, Острозькому повітах.

На винокурнях спостерігалася тенденція до скорочення виробництва. Так, у 1877 р. у казну надійшло 1 272 340 руб. акцизного збору, тобто на 602 384 руб. менше, ніж у 1873 р. Очевидно, на дрібних підприємствах стало не вигідно займатися винокурінням через підвищення вартості робочої сили, палива і головне – хліба [21, с. 105]. Тому на початку 80–х рр. XIX ст. кількість винокурних заводів зменшилася, але при цьому загальний обсяг виробленої продукції збільшився, про що може свідчити збільшення акцизного збору втричі. Така ситуація пояснюється технічною переоснащеністю тих винокурень, що залишалися працювати.

На початку 1890–х роках помітним стало загальне зменшення виробництва алкогольних напоїв внаслідок зростання ціни на хліб, викликаного неврожаєм у деяких губерніях імперії, і введення в дію з 1 липня 1891 р. закону про сільськогосподарське винокуріння від 4 червня 1890 р. Російський уряд розробив нові умови винокуріння, які були вигідні великим власникам. Надходження від реалізації алкогольних виробів стало одним з найважливіших джерел прибутків держави. Це відкривало широкі перспективи для розвитку винокуріння. І вже в середині 1890–х років виникла криза перевиробництва. Для попередження банкрутства у 1896 р. держава ввела монополію на продаж спиртних напоїв, за якою визначалася ціна продажу алкоголю від нижньої межі і до верхньої.

Горілчана продукція стала важливою статтею експорту Волинської губернії. У 1900 р. вивіз спирту з краю за кордон становив 90% його загальноросійського експорту [21, с. 105].

У гонитві за прибутками власники корчм, шинків намагалися збільшити ввезення вина і горілки з сусідніх губерній, де вони коштували дешевше, ніж на Волині. Разом з тим набирали розмаху безпатентний продаж низькосортного вина і контрабанда австрійського спирту. Це призводило до скорочення власного виробництва горілчаних товарів [21, с. 104].

Окрім горілки й спирту, на Волині вироблялося й пиво. Сировиною для пивоваріння служив ячмінь та пшениця. Першу хмелеву плантацію було закладено у селах Підцурків і Глинськ Дубенського повіту [16, с. 17].

Загальна кількість пивоварень у Волинській губернії залишалась незначною. Так, на 1850 р. у Старокостянтинівському повіті працювало 11 підприємств, у Новоград–Волинському – 2, у Кременецькому та Рівненському повітах – по одній. Однак поступово їх число зростало, що було зумовлено збільшенням попиту на місцевому ринку. Скажімо, вже в 1855 р. лише в Рівненському повіті пиво продукували

на 4 підприємства. Протягом року на них зварили 6 855 літрів пива. Продуктивність пивоварень на місяць коливалася в межах від 120 до 621 літрів продукції. Власниками пивоварень були великі землевласники, які організували виробництва популярного напою у своїх маєтках (див. таблицю 2).

Таблиця 2

Пивоварні в Рівненському повіті в 1855 р.

Місце розташування підприємства	Власник підприємства
У передмісті містечка Степань	граф Ворцель
містечко Березне	поміщик Кириневський
село Подлужні	князь Чорторійський
фільварок Воробин	граф Платер

*Складено за: [3, арк. 2–7].

Трохи менше, ніж через двадцять років, у 1873 р., кількість пивоварень у Волинській губернії зросла до 66, на них працювало 189 робітників (пересічно троє зайнятих на одному підприємстві). Вартість виробленої продукції склала 63 398 руб., або в одній пивоварні зварили пива десь на 960 руб. Найбільше закладів – аж дев'ять – працювало в Кременецькому повіті, але це були дрібні підприємства: вони виробили продукції всього на 2 460 руб. З повітових міст виробництвом пива вирізнялося Дубно: тут у 1873 р. місцеві солодовники зварили пива на 5 400 руб., що в кілька разів менше, ніж в інших містах. Пояснення цьому знаходимо в наявності високоякісної місцевої сировини та достатньому ринку збуту [6, арк. 25–28].

Таким чином, винокурна та пивоварна галузі харчової промисловості Волині в другій половині XIX ст. відігравала важливу роль в економіці краю. Динаміка кількості підприємств та обсягів виробництва змінювалися протягом зазначеного періоду: якщо в 50–70-х рр. число виробничих об'єктів, які продукували алкогольні напої зростало, то у 80-х рр. воно зменшилося внаслідок зосередження винокуріння на великих підприємствах і збільшення акцизного збору, що гальмувало збільшення дрібних виробників. З 1890-х рр. кількість винокурень та пивоварень зросла.

Список використаних джерел

1. Державний архів Рівненської області. – Ф.603. “Акцизний наглядок 2-ї дистанції Рівненського повіту”. – Оп. 1. – Спр. 2. – 28 арк.
2. Там само. – Спр. 3. – 22 арк.
3. Там само. – Спр. 5. – 34 арк.
4. Там само. – Спр. 9. – 59 арк.
5. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф.442. “Канцелярія київського, подільського, волинського генерал-губернатора”. – Оп. 1. – Спр. 8121. – 122 арк.
6. Там само. – Ф.442. – Оп. 52. – Спр. 435. – 53 арк.
7. Там само. – Ф.442. – Оп. 53. – Спр. 427. – 108 арк.
8. Там само. – Ф.442. – Оп. 56. – Спр. 330. – 33 арк.
9. Там само. – Ф.575. – Оп. 1. – Спр. 73. – 398 арк.
10. Бовуа Д. Битва за землю в Україні 1863–1914. Поляки в соціетнічних конфліктах / [Пер. З. Борисюк] / Д. Бовуа. – К.: Критика, 1998. – 336 с.
11. Братчиков А. Материали для исследования Волинской губернии в статистическом, этнографическом, сельскохозяйственном и других отношениях. – Житомир: Тип. Губернского правления, 1868. – Вып.1 (12). – 182 с.
12. Вся Россия. Русская книга промышленности, торговли, сельского хозяйства и администрации. Адрес-календарь российской империи. – С.–Петербург, 1897. – Т.2. – 3399 с.
13. Гордуновський О. М. Розвиток промислового виробництва

у поміщицьких господарствах Правобережної України першої половини XIX ст. / О. Гордуновський // Український історичний журнал. – 2000. – №1. – С.61–71.

14. Гуржій І. О. Україна в системі всеросійського ринку 60–90-х років XIX ст. / І. О. Гуржій. – К.: Наукова думка, 1968. – 192 с.

15. Задорожнюк А. Б. Промислове виробництво в містах і містечках Подільської губернії кінця XVIII – початку XX ст. / А. Б. Задорожнюк, О. П. Реснт. – К.: Інститут історії України НАН України, 2008. – 270 с.

16. Москалюк М. М. Розвиток винокурної промисловості в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. / М. М. Москалюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. У двох частинах. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип.2. – Ч.1. – С.15–20.

17. Москалюк М. М. Розвиток переробної промисловості у Надніпрянській Україні в другій половині XIX – початку XX століття / М. М. Москалюк. – Тернопіль: Рада, 2009. – 336 с.

18. Москалюк М. М. Розвиток харчової промисловості на Правобережній Україні (друга половина XIX – початок XX ст.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / М. Москалюк. – Черкаси, 2005. – 12 с.

19. Нестеренко О. О. Розвиток капіталістичної промисловості і формування пролетаріату на Україні в кінці XIX і на початку XX ст. / О. Нестеренко. – К.: Держполітвидав України, 1952. – 180 с.

20. Нестеренко О. О. Розвиток промисловості на Україні / О. Нестеренко. – АН УРСР. Ін-т економіки. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959–1962. – Ч.1–2. – Ч.2: Фабрично-заводське виробництво. – 1962. – 580 с.

21. Павлюк В. В. Магнаторія Волині в умовах розвитку ринкових відносин у другій половині XIX ст. / В. Павлюк // Український історичний журнал. – 2000. – №1. – С.102–108.

22. Полонська-Василенко Н. В. Історія України / Н. Полонська-Василенко. – К.: Либідь, 1995. – Т.1: До середини XVII ст. – 672 с.; Т.2: Від середини XVII ст. до 1923 року. – 597 с.

23. Степник З. Розвиток винокурної промисловості в Подільській губернії Російської імперії у другій половині XIX – на початку XX століття / З. Степник // Україна в контексті Європейської історії: Мат. Всеукр. наук. конф. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – С.111–117.

24. Цецик Я. П. Особливості соціально-економічного розвитку Волині наприкінці XIX – на початку XX ст. / Я. П. Цецик // Сторінки історії. – К.: Політехніка, 2011. – Вип.32. – С.78–85.

References

1. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoyi oblasti. – F.603. “Aktsyyni naglyadach 2-yi dystantsii Rivnenskogo povitu”. – Op. 1. – Spr. 2. – 28 ark.
2. Tam samo. – Spr.3. – 22 ark.
3. Tam samo. – Spr.5. – 34 ark.
4. Tam samo. – Spr.9. – 59 ark.
5. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrayiny, m. Kyiv. – F.442. “Kantselyariya kyivskogo, podilskogo, volynskogo general-gubernatora”. – Op.1. – Spr.8121. – 122 ark.
6. Tam samo. – F.442. – Op.52. – Spr.435. – 53 ark.
7. Tam samo. – F.442. – Op.53. – Spr.427. – 108 ark.
8. Tam samo. – F.442. – Op.56. – Spr.330. – 33 ark.
9. Tam samo. – F.575. – Op.1. – Spr.73. – 398 ark.
10. Bovua D. Bytva za zemlyu v Ukrayini 1863–1914. Polyaky v sotsioetnichnykh konfliktakh / Per. Z. Borysyuk / D. Bovua. – K.: Krytyka, 1998. – 336 s.
11. Bratychkov A. Materialy dlya issledovaniya Volynskoy guberniyi v statisticheskom, etnographichesk, selkohozyaistvennom i drugih otnosheniyakh. – Zhytomyr, 1868. – Vyp. 1 (12). – 182 s.
12. Vsy Rosiya. Russkaya knyga promyshlyenosti, trgovly, selkogo hozyaistva i admynstratsiyi. Adres calendar rossiysoy imperiyi. – S.–Peterburg, 1897. – T. 2. – 3399 s.
13. Gordunovskiy O. M. Rozvytok promyslovogo vyrobnytstva u pomishchyskykh gospodarstvakh Pravoberezhnoyi Ukrainy pershoiy polovyny XIX st. / O. Gordunovskiy // Ukrayinskyy istorychnyy zhurnal. – 2000. – № 1. – S. 61–71.
14. Gurzhiiy I. O. Ukrayina v systemi vserosiyskogo rynky 60–90-h rokov XIX st. / I. O. Gurzhiiy. – K.: Naukove dumka, 1968. –

192 s.

15. Zadorozhnyuk A. B. Promyslove vyrobnytstvo v mistakh i mistechkah Podilskoyi guberniyi kintsya XVIII – pochatku XX st. / A. B. Zadorozhnyuk, O. P. Reyent. – K.: Instytut istoriyi Ukrainy NAN Ukrainy, 2008. – 270 s.

16. Moskaliuk M. M. Rozvytok vynokurnoyi promyslovosti v Ukraini v drugiy polovyni XIX – na pochatku XX st. / M. M. Moskaliuk / Naukovi zapysky Ternopil'skogo natsionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni Volodymyra Gnatyuka. Seriya: Istoriya / Za zag. red. prof. I. S. Zulyaka. U dvoh chastynah. – Ternopil: Vyd-vo TNPU im. V. Gnatyuka, 2013. – Vyp.2. – Ch.1. – S.15–20.

17. Moskaliuk M. M. Rozvytok prerobnoyi promyslovosti u Nadnipyrianskiy Ukraini v drugiy polovyni XIX – pochatku XX stolitya / M. M. Moskaliuk. – Ternopil: Vydavnytstvo “Rada”, 2009. – 336 s.

18. Moskaliuk M. M. Rozvytok kharchovoyi promyslovosti na Pravoberezhniy Ukraini (druga polovyna XIX – pochatok XX st.): Avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / M. Moskaliuk. – Cherkasy, 2005. – 12 s.

19. Nesterenko O. O. Rozvytok kapitalistichnoyi promyslovosti i formuvannya proletariatu na Ukraini v kintsy XIX i na pochatku XX st. / O. Nesterenko. – K.: Derzhpolitvydav Ukrainy, 1952. – 180 s.

20. Nesterenko O. O. Rozvytok promyslovosti na Ukraini / O. Nesterenko. – AN URSS. In-t ekonomiky. – K.: Vyd-vo AN URSS, 1959–1962. – T.1–2. – Ch.2: Fabrychno-zavodske vyrobnytstvo. – 1962. – 580 s.

21. Pavlyuk V. V. Magnetariya Volyni v umovakh rozvytku rynkovykh vidnosyn u drugiy polovyni XIX st. / V. Pavlyuk // Ukrainyanskiy istorychny zhurnal. – 2000. – №1 – S.102–108.

22. Polonska-Vasylenko N. V. Istoriya Ukrainy / N. Polonska-Vasylenko. – K.: Lybid, 1995. – T.1–2. – T.1: Do seredy XVII st. – 672 s.; T.2: Vid seredy XVII st. do 1923 roku. – 597 s.

23. Stepanyk Z. Rozvytok vynokurnoyi promyslovosti v Podilskiy Guberniyi Rosyiskoy Imperiyi u drugiy polovyni XIX – na pochatku XX stolitya / Z. Stepanyk // Ukraina v konteksti Yevropeyskoyi istoriyi: Mat. Vseukr. nauk. konf. – Ternopil: TNPU im. V. Gnatyuka, 2014. – S. 111–117.

24. Tsetsyk Ya. P. Osoblyvosti sotsialno-ekonomishnogo rozvytku Volyni naprykintsy XIX – na pochatku XX st. Storinky istoriyi. – K.: Politehnika, 2011. – Vyp. 32. – S. 78–85.

Martynchuk S. V., A Researcher of Department of World History, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Ukraine, Lutsk), svetamari79@mail.ru

The development of distilling and brewing industries in Volyn of the second half in the 19th century

On the basis of the reports materials of the governors and excise guards it was analyzed the development of distilling and brewing industries in Volyn province of the 2nd half of the 19th century. It was found that since the 1870's the number of plants of these industries had been decreased but the total amount of production had been increased. The state of distilling industry depended on the economic activities of the government. At the end of the nineteenth century the Russian legislation contributed to the development of large enterprises which exported their products abroad. Besides vodka and alcohol the production of beer was widespread in Volyn. Differently from distillation the brewing plants met the needs only of the local customers.

Keywords: Volyn province, the report of the governor, distilling, brewing, excise guard.

Мартынюк С. В., соискатель кафедры всемирной истории, Восточноевропейский национальный университет им. Леси Украинки (Украина, Луцк), svetamari79@mail.ru

Развитие винокуренной и пивоваренной промышленности на Волыни во второй половине XIX века

На основании анализа материалов отчетов губернаторов и акцизных надзирателей проанализировано развитие винокуренной и пивоваренной отраслей промышленности Волыни во 2 половине XIX в. Установлено, что в Волынской губернии, начиная с 70-х гг. XIX в., количество заводов уменьшается, но общий объем произведенной продукции увеличивается. Состояние развития винокуренной промышленности зависело от экономических мер правительства. В конце XIX в. российское законодательство способствовало развитию крупных предприятий, которые в основном экспортировали продукцию за рубеж. Кроме водки и спирта на Волыни производилось пиво, продукция которого, в отличие от винокуреня, удовлетворяла потребности местного населения.

Ключевые слова: Волынская губерния, водочная промышленность, отчет губернатора, акцизный надзиратель, винокуренение, пивоварение.

* * *

УДК 94(477)

Бегей І. І.

кандидат політичних наук, докторант, доцент кафедри суспільних дисциплін, Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ (Україна, Львів), oleg-muravskiy@ukr.net

ПЕРІОДИЧНА ПРЕСА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІВИЦІ В ГАЛИЧИНІ: ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ, ВПЛИВ НА НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ

Проаналізовано особливості поширення у Галичині газет, листівок, відозв партій лівого політичного спектру (Комуністичної партії Східної Галичини, Комуністичної партії Західної України, Сель-Робу, Української соціал-демократичної партії, Української радикальної партії, Української соціалістично-радикальної партії, Української партії праці) у міжвоєнний період XX ст. Визначено їх тематичний зміст, вплив на населення регіону. Методологія статті базується на принципах об'єктивності, історизму, системності й комплексності. Автором застосовано принципи науковості та об'єктивності. Використано загальнонаукові та спеціальні історичні методи узагальнення і систематизації однотипних фактів. При викладі матеріалу застосовано проблемно-хронологічний підхід. Основна мета розвідки – охарактеризувати значення періодичної преси партій української лівиці у поширенні соціалістичної та комуністичної ідеології в Галичині у період Другої Речі Посполитої.

Ключові слова: політична партія, газета, листівка, українська лівиця.

Періодична преса, книги – один із основних засобів популяризації програмних положень політичними партіями. Українські ліві – комуністи, радикали, представники громадських організацій також надавали надзвичайно важливого значення друкованим виданням, в умовах польського владного режиму розгорнули активну видавничу діяльність, яка спрямовувалася на електорат Західної України.

Об'єктивне дослідження політичної історії Західної України першої половини XX ст. неможливе без розгляду тогочасної періодичної преси. Проте політологи надзвичайно рідко вдаються до її аналізу, здебільшого – побіжно при розгляді джерельної бази наукової роботи. Не виняток, періодичні видання української лівиці, які зважаючи на їх значні тиражі особливо у першій половині 1920–х рр., відігравали помітну роль у поширенні комуністичних та соціалістичних ідей серед населення регіону.

Періодичні видання української лівиці, які виходили наприкінці XIX – першій третині XX ст., доцільно поділити на дві групи: 1) соціалістичні часописи, брошури; 2) комуністична періодична преса, звернення, листівки. Особливість останньої – більшість видань були підпільними зважаючи на заборону комуністичних партій у Другій Речі Посполитій після рішення Ради послів держав Антанти від 14 березня 1923 р. про приєднання Галичини до Польщі.

Серед видань першої групи значного поширення у регіоні набули часописи соціалістів-радикалів, серед яких на провідній позиції – “Громадський голос”. Найкраще ідейно-тематично спрямованість часопису, його історичне значення ілюструють спогади провідного діяча УСРП – К. Коберського, які власне й побачили світ у “Громадському голосі”. “У 90–х роках Радикальна преса була тоді всестороння, всеукраїнська (її читали і на Вел. Україні і там вона теж робила своє велике діло), – згадував він. – Творчість Франкова вносила в неї ще й те, чого не могли дати ні вчений (Драгоманів), ні публіцист (Павлик). Вона приносила запах поезії, політ творчої фантазії, цвіт пісні, вогонь ентузіазму (запалу)” [1, с. 4].